

ارتش علاوه بر ساخت سنگرهای انفرادی، تانک و توپ در جنوب شرقی، تپه‌های شحیطیه و روستای دهلاویه، حملات شدید و پی‌اپی را در ۱۱، ۲۳ و ۲۵ اردیبهشت ۱۳۶۰ در مناطق مختلف و از جمله منطقه عمومی سوسنگرد انجام داد که تصرف بخشی از مناطق غرب و شمال غرب شهر سوسنگرد همچون روستاهای هوفل شرقی و هوفل غربی و سیدخلف و نیز در تیررس قرار دادن برخی مناطق دیگر را

هدف خود قرار داده بود.^(۱) به همین دلیل جمهوری اسلامی استراتژی جدیدی را مبنی بر جایگزین کردن تدبیر آفندی به جای تدبیر پدافندی طرح ریزی و اجرا کرد. هدف این استراتژی، دور کردن ارتش عراق از تسلط دید و تیر بر مناطق ایران و نیز ایجاد موقعیت بهتر برای برنامه آینده نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران بود.^(۲) در همین راستا نیروهای مسلح جمهوری اسلامی اقدام به چند تک‌ایدایی و نیمه محدود و محدود کردند که می‌توان از تک‌های ۲۶ اسفند ۱۳۵۹ در غرب سوسنگرد به نام عملیات امام مهدی (عج)، ۱۵ فروردین ۱۳۶۰ در غرب دزفول و تپه‌های جنوب پل نادری، ۲۵ فروردین ۱۳۶۰ در محور شوش، ۲۵ اردیبهشت ۱۳۶۰ در شمال آبادان به نام عملیات شهید شیخ فضل‌الله نوری و دو عملیات مستقل اما به طور هم‌زمان در ۳۱ اردیبهشت ۱۳۶۰ در دو منطقه شوش و سوسنگرد نام برد.^(۳)

اهداف عملیات ۱۳۱ اردیبهشت

این عملیات علاوه بر اهداف استراتژیکی که در مبحث قبل اشاره شد، اهداف نظامی را به شرح زیر دنبال می‌کرد:

۱. آزادسازی تپه‌های ... اکبر در شمال سوسنگرد؛
۲. آزادسازی تپه‌های شحیطیه در شمال غرب

سوسنگرد؛

۳. تأمین روستای سیدخلف در غرب سوسنگرد؛
۴. آزادسازی بخشی از جاده سوسنگرد - بستان در غرب سوسنگرد و شمال رودخانه کرخه؛
۵. تصرف مواضع پدافندی و خاکریزهای ارتش عراق در غرب سوسنگرد و جنوب رودخانه کرخه؛ و
۶. انهدام و عقب راندن نیروهای ارتش عراق در غرب سوسنگرد و جنوب رودخانه کرخه از روستاهای مالکیه، حاجیه و آلوغفری شمالی به سمت غرب و جنوب.^(۴)

موقعیت کلی و وضعیت زمین منطقه

وضعیت زمین منطقه عملیاتی در محور شمال و شمال غرب (تپه‌های ... اکبر و شحیطیه) که اصلی‌ترین هدف عملیات بود از شمال به تپه‌های رملی دامنه میش داغ و از جنوب و جنوب غربی به وسیله رودخانه کرخه محدود می‌شد. منطقه هدف از تپه ماهورهایی تشکیل شده بود که در سمت غرب به زمین باز منتهی می‌گشت و چنانچه نیروهای عراقی از این منطقه به سمت غرب رانده می‌شد برای اجرای پاتک در موقعیت نامناسبی قرار می‌گرفتند؛ به علاوه عرض کم منطقه موجب می‌شد که نیروی خودی بتوانند با یک تپ، منطقه را

سازمان رزم و طرح مانور عملیات اصلی (در تپه های ... اکبر و شحیطیه)

در جلسات یاد شده مقرر شد که سازمان های ذیل، عملیات در شمال و شمال غرب سوسنگرد یعنی تپه های ... اکبر و تپه های شحیطیه را انجام دهند:

- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بسیج مردمی: ۵۰۰ نفر؛

- ستاد جنگ های نامنظم ۶۰۰ نفر؛

- لشکر ۱۶ زرهی قزوین: یک گردان تانک و دو گردان پیاده؛

- لشکر ۹۲ زرهی اهواز: دو گردان تانک و دو گردان پیاده چهار گردان کامل

توپخانه ۱۵۵ میلی متری و یک آتشبار ۱۳۰ میلی متری و پنج آتشبار کاتیوشا؛

- نیروی هوایی ارتش: آماده برای ده سورتی پرواز در روز با هواپیماهای اف ۴ و اف ۵؛

- هوانیروز: آماده برای شناسایی و حمل مجروح به وسیله هشت فروند کبری و همچنین

کمک به تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی اهواز در حین عملیات. مأموریت یگان های فوق نیز بدین شرح اعلام شد:

- لشکر ۹۲ زرهی اهواز (ارتش) با ادغام نیروهای سپاه و بسیج به تصرف و تأمین شمال ارتفاعات ... اکبر و حداکثر تا شحیطیه پردازند.

- لشکر ۱۶ زرهی قزوین (ارتش) با ادغام نیروهای سپاه و بسیج به انهدام نیروهای دشمن در شرق و جنوب تپه های ... اکبر تا ۴ کیلومتری غرب سوسنگرد اقدام کنند.

- نیروهای ستاد جنگ های نامنظم و نیروهایی از تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی اهواز در شمال به قصد تصرف و عقب راندن ارتش عراق به تپه های شحیطیه حمله کنند.

پس از بازپس گیری تأمین کنند.^(۵)

همچنین آبی که حدفاصل شمال کرخه تا تپه های ... اکبر که برای جلوگیری از پیشرفت دشمن طی ماه های گذشته رها شده بود، با توجه به شرایط فصلی رو به خشکی رفته و نیروهای جمهوری اسلامی خط خود را تا روستای سیدخلف جلو کشیده بودند.^(۶)

مباحث طرح، زمان و سازمان رزم عملیات

بررسی موقعیت خودی و دشمن در اسناد نشان می دهد که اقدام نیروهای مسلح جمهوری اسلامی برای پیشگیری از پیشروی ارتش عراق و نیز عقب راندن آن تا مرزهای بین المللی امری ضروری بوده است. در روزهای پایانی اردیبهشت ۱۳۶۰ جلسات متعدد و مشترک فرماندهان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی اعم از ارتش جمهوری اسلامی، ستاد جنگ های نامنظم و سپاه پاسداران برای عملیات آفندی در محور تپه های ... اکبر برپا شد؛ از جمله این جلسات، جلسه ای با حضور تیمسار فلاحی (شهید)، حجت الاسلام محلاتی (شهید)، سرهنگ سهرابی فرمانده لشکر ۹۲ زرهی ارتش جمهوری اسلامی و رستمی (شهید) فرمانده نیروهای سپاه خراسان مستقر در منطقه سوسنگرد در حضور مصطفی چمران (شهید) در هنگامی که بر اثر جراحات جنگی در بیمارستان بستری بود، برگزار گشت.^(۷)

در جلسه ۱۶ اردیبهشت ۱۳۶۰ با حضور سرلشکر فلاحی (شهید)، دکتر مصطفی چمران (شهید) و فرماندهان لشکرهای عمل کننده، علی شمخانی فرمانده سپاه پاسداران اهواز طرح های تهیه شده و وضعیت نیروهای خودی و دشمن بررسی شد. (۸)

همچنین در تاریخ ۲۷ اردیبهشت ۱۳۶۰ جلسه ای با حضور رئیس جمهور وقت (بنی صدر) و دکتر مصطفی چمران و سرلشکر فلاحی تشکیل و طرح های تهیه شده بررسی و مقرر شد تا عملیات در ساعت ۴ بامداد روز ۳۱ اردیبهشت آغاز شود.^(۹) در روزهای دوشنبه ۲۸ اردیبهشت ۱۳۶۰ و چهارشنبه ۳۰ اردیبهشت ۱۳۶۰ بحث هایی درباره طرح مانور و سازمان رزم و زمان عملیات انجام گرفت^(۱۰) و در آن جلسات، سازمان رزم و مأموریت آنان اعلام شد.

تدبیر اجرای عملیات های محدود در سال های پایانی ۱۳۵۹ و ماه های ابتدایی سال ۱۳۶۰ در دستور کار نیروهای مسلح جمهوری اسلامی قرار گرفت

در این طرح حفر کانال به وسیله نیروهای سپاه، ستاد جنگ های نامنظم و تیپ ۵۵ هواپرد از خط خودی تا نزدیکی های خاکریز ارتش عراق از نکات قابل توجه بود. این کانال به طول سه کیلومتر و طی دو ماه از شرق به غرب در موازات جاده سوسنگرد - بستان حفر شده بود. این شیوه نوینی بود که برای نخستین بار در عملیات امام مهدی (عج) (۱۳۵۹/۱۲/۲۶) انجام شده بود. نیروهای خودی با استفاده از این کانال بدون اینکه دیده شوند خود را تا پشت سنگرهای عراق می رساندند.^(۳)

همچنین طبق طرح مانور فریب، بنا به ضرورت برخی فعالیت های مهندسی و لجستیکی همچون حفر و ساخت سنگر و آب رسانی به عهده نیروهای جهاد سازندگی سپرده شده بود.^(۴)

شرح عملیات

ابتدا در ساعت ۳ بامداد آتش توپخانه لشکرهای ۹۲ زرهی اهواز و ۱۶ زرهی قزوین بر مواضع دشمن در کلیه محورهای منتهی به تپه های... اکبر انجام شد و سپس در ساعت ۳:۳۰ حمله هماهنگ نیروهای مسلح از دو محور در شمال ارتفاعات... اکبر، دو محور در شرق ارتفاعات... اکبر و یک محور در جنوب آن ارتفاعات آغاز شد، تک فریب نیز در محور غرب سوسنگرد از کنار رودخانه مالکیه به سمت غرب و جنوب سوسنگرد شروع شد.

در منطقه تپه های... اکبر در جناح شرقی در محور اول، گردان ۱۰۰ مکانیزه ارتش جمهوری اسلامی به همراه پاسداران و بسیجیان گردان ابوذر به دشمن حمله بردند و در محور دوم که پایین تر از محور اول و به سمت جنوب بود، نیروهای گردان ۲۳۹ تانک و گردان ۱۰۰ مکانیزه ارتش جمهوری اسلامی به همراه نیروهای گردان ابوذر سپاه از سمت جاده خاکی موازی در جنوب تپه های... اکبر از شرق به غرب به دشمن حمله کردند، نیروهای خودی در این محور پس از انهدام دشمن بر اهداف خود در دامنه شرقی و جنوب شرقی تپه های... اکبر دست یافتند.

در جناح شمالی، نیروهای مسلح در دو محور حرکت خود را آغاز کردند. نیروهای ستاد جنگ های

- یک گروه ۵۰ نفری ادغامی از ستاد جنگ های نامنظم و سپاه از سمت روستای سید احمد در غرب سوسنگرد و شمال کرخه به جنوب تپه های... اکبر حمله ور شوند.

- بستن جاده... اکبر از غرب و مین گذاری اطراف جاده و نیز جلوگیری از نصب پل به وسیله دشمن روی کرخه از بخش های دیگر طرح مانور بود.

- توپخانه لشکرهای ۹۲ و ۱۶ زرهی از شروع زمان عملیات تا ۳۰ دقیقه بعد، مواضع دشمن در تپه های... اکبر را هدف آتش قرار دهند و سپس نیروهای پیاده و مکانیزه عملیات را آغاز کنند.

- نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی به بمباران نیروهای احتیاط و تقویت نیرویی دشمن پردازد.

- هوانیروز در صورت درخواست کمک تیپ ۳ به منطقه شحیطیه وارد و نیروهای خودی را کمک کند و برای شناسایی و تخلیه مجروحان آماده باشد.

همچنین طرح تداوم پشتیبانی آتش، در این جلسات این چنین بیان شد:

- توپخانه لشکر ۹۲ زرهی و لشکر ۱۶ قزوین پنج روز آتش مداوم؛

- آتش خمپاره انداز ۱۲۰ میلی متری ۳ تا ۵ روز پس از عملیات.

طرح پشتیبانی هوایی نیز این گونه مقرر گردید:

- پایگاه نیروی هوایی در دزفول است که از زمان ابلاغ طی نیم ساعت به منطقه می رسد.

- پایگاه هوانیروز در اهواز است که از زمان ابلاغ تا ۴۵ دقیقه به منطقه می رسد.^(۵)

طرح مانور و سازمان رزم عملیات فریب (غرب سوسنگرد)

از نکات بارز دیگر طرح مانور کلی عملیات ۳۱ اردیبهشت، انجام عملیات در غرب سوسنگرد از رودخانه مالکیه به سمت غرب، به عنوان عملیات فریب بود که این طرح در عملیات ها استفاده نشده بود، این عملیات به وسیله نیروهای ستاد جنگ های نامنظم و سپاه پاسداران و تیپ ۵۵ هواپرد ارتش جمهوری اسلامی انجام گرفت.^(۶)

رودخانه مالکیه انجام گرفت. در این تک که نیروهایی از ستاد جنگ‌های نامنظم سپاه و تیپ ۵۵ هوابرد ارتش جمهوری اسلامی به تعداد ۸۰ تن شرکت داشتند. نیروهای خودی از ساعت ۲۱ روز ۳۰ اردیبهشت و ۶ ساعت قبل از شروع عملیات مسافت ۳ کیلومتری کانالی حفر شده را طی کرده و به نزدیکی سنگرهای دشمن رسیده، منتظر فرمان عملیات شدند. عملیات این نیروها هم‌زمان با تک در تپه‌های ... اکبر رأس ساعت ۳:۳۰ بامداد پس از پایان آتش توپخانه در جبهه شمالی آغاز شد.

از آنجا که در این منطقه هیچ‌گونه آتش تهیه از پیش

اجرا نشده بود و وجود کانال لو نرفته بود، نیروهای دشمن غافل‌گیر شدند، به خصوص اینکه کانال در دو شاخه طراحی شده بود و تا پشت نیروهای عراقی امتداد می‌یافت. نیروها با استفاده از کانال از سمت چپ و راست، دشمن را دور زدند. اگر چه در ۱۵۰ متر پایانی، دشمن متوجه شد ولی نیروهای خودی زیر تیر

از نتایج مهم عملیات یکم اردیبهشت این است که ارتش عراق برای تأمین خود ناگزیر بود در منطقه عمومی سوسنگرد از جنوب به سمت هویزه و از غرب به سمت بستان عقب‌نشینی کند

دشمن به حرکت خود ادامه دادند و از پشت با او درگیر شدند. با این درگیری، خاکریزهای اول دشمن به تصرف نیروهای خودی درآمد. رزمندگان پیشروی خود را به سمت غرب ادامه داده و تا ساعت ۵ بامداد با چهار کیلومتر پیشروی ضمن تصرف سه خاکریز دشمن در غرب سوسنگرد، روستای آلبوعفری شمالی (در جنوب غربی سوسنگرد و جنوب رودخانه کرخه) را به تصرف درآوردند و همچنین نیروهای عراقی را از روستای حاجیه دور کرده و تا نزدیکی روستای احمیر پیشروی نموده و بر جاده احمیر - سویدانی تسلط دید و تیر پیدا کردند. عراقی‌ها روستای احمیر را تخلیه کرده با به جا گذاردن ۸ تانک سالم تا ۱۵۰۰ متری غرب آن

نامنظم به همراه گردان تانک ۲۶۱ ارتش در شمال غرب تپه‌ها به سمت شحیطیه تک جبهه ای انجام دادند؛ اما به دلیل وجود میدان مین شناسایی نشده قادر به ادامه عملیات نشدند. هر چند که نیروهای عراقی به دلیل موفقیت نیروهای خودی در محورهای دیگر ناچار شدند برای تأمین خود در محور بستان، تپه‌های شحیطیه را تخلیه کنند. این تخلیه از روز عملیات تا چند روز پس از آن به طول انجامید.

در محور دوم جناح شمالی، گردان حر متشکل از پاسداران و بسیجیان سپاه در حمایت کامل گردان‌های مکانیزه ۲۶۱ و ۱۴۵ ارتش جمهوری اسلامی به شمالی‌ترین نقطه تپه‌های ... اکبر تک زدند و زیر آتش سلاح‌های ضد تانک عراقی به پیشروی خود ادامه دادند.

در دو جناح شمالی و شرقی منطقه عملیاتی علی‌رغم پیشروی نیروهای خودی، ارتش عراق که از مواضع مستحکمی برخوردار بود مقاومت زیادی کرد، اما در جنوب تپه‌های ... اکبر نیروهای خودی متشکل از ستاد جنگ‌های نامنظم با ادغام نیروهای سپاه و بسیج طبق طرح از پیش تعیین شده و با عبور از جاده خاکی جنوب تپه‌های ... اکبر، به عقبه دشمن در شمال رودخانه کرخه حمله کرده و او را متزلزل کردند. بدین‌گونه حلقه محاصره نیروهای عراقی از جناح شمالی به شرق و جنوب تپه‌های ... اکبر به حالت نعل اسبی تقریباً کامل شد و تنها راه گریز نیروهای عراقی از سمت غرب یعنی تپه‌های شحیطیه و جنوب آن در حومه روستای جابر حمدان [همداق] میسر می‌شد که به دلیل رملی بودن تپه‌ها و تنگ بودن مسیر جنوبی و نیز انسداد آن به وسیله نیروهای خودی ارتش عراق امکان کمتری برای فرار پیدا کرد.^(۱۵)

ارتفاعات ... اکبر در ساعت ۶ بامداد کاملاً به تصرف آمد اما تا ساعت ۱۲ تک نیروهای ایرانی ادامه داشت و یگان‌ها به تحکیم مواضع خود پرداختند تا برای پاتک احتمالی دشمن آمادگی لازم را داشته باشند.^(۱۶) هم‌زمان با عملیات اصلی، رأس ساعت ۳:۳۰ بامداد ۳۱ اردیبهشت تک غرب سوسنگرد با هدف فریب، تجزیه و انهدام نیروهای عراق از سمت غرب روستا و

عقب نشینی کردند.

۹. انهدام تجهیزات و ۲۵ تانک و نفر از دشمن. در کلیه محورهای عملیاتی در منطقه تپه های ... اکبر مجموعاً ۲۰ تن از نیروهای خودی شهید و ۳۰ تن مجروح شدند.^(۹)

هم زمان با عملیات در غرب سوسنگرد، دشمن کوشید از جنوب شرقی و جنوب غربی تپه های خودی را تحت فشار قرار دهد که با اجرای آتش ادوات سپاه اقدام دشمن بی نتیجه ماند.^(۱۷)

علی رغم از هم پاشیدگی دشمن به دلیل عدم شناسایی آرایش نیروهای عراقی پس از مناطق هدف و نیز پیش بینی نکردن میزان نیروی مورد نیاز خودی، امکان پیشروی به سوی بستان فراهم نشد.^(۱۸)

نتایج عملیات در جبهه غرب سوسنگرد

۱. آزادسازی روستای آلبوغفری شمالی با تصرف به وسیله نیروهای خودی؛
۲. آزادسازی روستای احمیر با عقب نشینی ارتش عراق؛
۳. دور شدن ارتش عراق از روستای حاجیه؛
۴. تسلط دید و تیر نیروهای خودی بر جاده احمیر - سویدانی؛

نتایج عملیات در جبهه شمال سوسنگرد

در جبهه شمالی و تک اصلی نتایج ذیل به دست آمد:

۵. آزادسازی بخشی از جاده سوسنگرد - بستان که منجر به عقب نشینی ۱۵ تا ۱۶ کیلومتری ارتش عراق تا پشت دهلاویه شد؛
۶. به اسارت در آمدن ۳۴۰ تا ۴۰۰ تن از نیروهای عراقی (در سندها، مختلف است) و کشته شدن ۳۰۰ تن از آنان؛
۷. انهدام ۲۵ تانک و نفربر؛
۸. غنیمت گرفتن تعدادی تانک و نفربر پی.ام.بی.

۱. کسب اراده و روحیه برای مردم و نیروهای مسلح با انجام یک عملیات نیمه گسترده موفقیت آمیز پس از گذشت هشت ماه از شروع تجاوز عراق به میهن اسلامی؛
۲. آزادسازی کامل تپه های ... اکبر با نفوذ در ۲۵ کیلومتر عمق

در عملیات غرب سوسنگرد
به دلیل رعایت اصل
غافل گیری و استفاده از کانال
حفر شده، نیروهای خودی
تلفات جانی نداشتند

در عملیات غرب سوسنگرد به دلیل رعایت اصل غافل گیری و استفاده از کانال حفر شده و نیز بهره گرفتن از تجربیات عملیات ۲۸ صفر (۱۳۵۹/۱۲/۲۶) نیروهای خودی تلفات جانی نداشتند.^(۲۰)

استقرار و تصرف و تسلط نیروهای خودی؛
۳. آزادسازی تپه های شحیطیه با عقب نشینی اجباری نیروهای عراقی برای تأمین خطوط آینده خود؛
۴. آزاد سازی یکصد کیلومتر مربع از اراضی شمال سوسنگرد از جمله تپه های ... اکبر و شحیطیه؛
۵. خارج شدن شهر سوسنگرد از برد سلاح های سنگین ارتش عراق؛
۶. انهدام کامل گردان تانک الکندی، گردان ۱۳ مکانیزه، تیپ ۳۵ و گردان یکم مکانیزه از تیپ ۱۴ عراق؛
۷. به اسارت گرفتن ۴۰۰ تن و کشته شدن حدود ۲۰۰ تن از نیروهای ارتش عراق؛
۸. به غنیمت گرفتن ۵۰ دستگاه تانک، ۱۵ نفر بر و چند

چند نکته مهم درباره این عملیات

۱. برخلاف بیان برخی کتاب ها که عملیات در تپه های ... اکبر و شمال سوسنگرد را عملیاتی مستقل از علمیات غرب سوسنگرد گزارش کرده اند^(۳)، اسناد موجود مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ اسناد دفاع مقدس سپاه، عملیات در تپه های ... اکبر را عملیات اصلی و عملیات در غرب سوسنگرد را عملیات فریب و انحرافی معرفی می کند.^(۳) همچنین ارتش جمهوری

تحقیقات جنگ سپاه برخلاف کتاب منتشره روابط عمومی سپاه، عملیات در منطقه تپه های... اکبر را، عملیات امام علی (ع) نام برده است و به عملیات غرب سوسنگرد به عنوان عملیات اشاره ای نکرده است.^(۲۹)

به همین ترتیب کتاب دشت آزادگان در جنگ از مجموعه اطلس راهنما نوشته ابوالقاسم حبیبی و منتشره مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه از این عملیات به عملیات در تپه های... اکبر نام برده و عملیات فریب را عملیات در غرب سوسنگرد و تاریخ آن را ۱۳۶۸/۲/۳۰ ذکر کرده است.^(۳۰)

البته به نظر می رسد این تفاوت تاریخ بدین خاطر است که نیروهای خودی در عملیات فریب می بایستی مسافت سه کیلومتری کانال را طی می کردند، لذا ناچار بوده اند عملیات را در شب هنگام ۱۳۶۰/۲/۳۰ شروع کرده تا سحرگاه ۱۳۶۰/۲/۳۱ در نزدیکی سنگرهای دشمن برسند. به هر حال این گونه نام و تاریخ دو گانه مبین آن است که نویسنده کتاب قائل به یکی بودن این دو عملیات نبوده است.

در کتاب دشت آزادگان در هشت سال دفاع مقدس نوشته حمید طرفی که با همکاری بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس منتشر شده است، از عملیات در شمال سوسنگرد و تپه های... اکبر به نام طرح شهید چمران (طرح چمران) نام برده است و عملیات در غرب سوسنگرد را ذیل آن توضیح داده است.^(۳۱)

در اسناد مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ مانند سند ۲۱۶۴۵ که یادداشت های شهید حسن باقری از جلسات مربوط به این عملیات می باشد، در نوشته های روز دوشنبه ۱۳۶۰/۲/۲۸ می نویسد:

"حمله... اکبر" و در سند ۳۳۴ که مربوط به مصاحبه راوی این مرکز با گروهیان سوم محمود عسگری، جمعی تیب ۵۵ هواورد می باشد، وی به پرسش صریح راوی که نام عملیات چه بوده است به صراحت پاسخ می دهد «همان عملیات ۳۱ (۱۳۶۰/۲/۳۱) بود و نام به خصوصی نداشت.»^(۳۲)

این نکته مهم است که پژوهشگران بدانند در آن دوره تاریخی، عموماً متداول بود که عملیات ها بر اساس روز یا محل واقعه نام گذاری شوند، یک

اسلامی در کتاب ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، جلد های دوم و چهارم با بیان هدف عملیات یعنی تصرف ارتفاعات... اکبر در شمال سوسنگرد و خاکریز های مواضع پدافندی اصلی دشمن در غرب سوسنگرد، این دو تک را یک عملیات شناسانده است.^(۲۴)

۲. برخی کتاب ها به دلیل دو عملیات دانستن تک در شمال و غرب سوسنگرد، آن دو را نیز متفاوت نام گذاری کرده اند، چنان که روابط عمومی سپاه در چاپ دوم کتاب کارنامه عملیات سپاهیان اسلام در هشت سال دفاع مقدس منتشره زمستان ۱۳۷۰، عملیات در شمال سوسنگرد را عملیات حضرت مهدی (عج) و عملیات در غرب سوسنگرد را عملیات امام علی (ع) نام برده است.^(۲۵) همچنین کتاب کارنامه توصیفی عملیات دفاع مقدس نوشته علی سمیعی در چاپ سوم در سال ۱۳۸۲ که با حمایت بنیاد حفظ و نشر آثار دفاع مقدس چاپ شده است، مانند کتاب قبلی عمل کرده

از نکات بارز طرح مانور کلی
عملیات ۳۱ اردیبهشت،
انجام عملیات در غرب
سوسنگرد از رودخانه مالکیه
به سمت غرب، به عنوان
عملیات فریب بود

است.^(۲۶)

۳. علاوه بر آنچه که درباره نام های این عملیات، اشاره شد باید گفت که کتاب های دیگر در دسترس نیز به این گونه عمل کرده اند. در کتاب ارتش در هشت سال دفاع مقدس جلد دوم نوشته میریعقوب حسینی، عملیات مزبور را "خیبر" نامیده است.^(۳۷) در عین حال جلد چهارم همین مجموعه که مربوط به نبرد بیت المقدس و نوشته محمود بختیاری و نصرت... وزیری می باشد، از آن به نام عملیات... اکبر در شمال سوسنگرد یاد کرده اند.^(۳۸)

در کتاب کارنامه نبردهای زمینی از مجموعه اطلس راهنما، نوشته حسن دری و منتشره مرکز مطالعات و

- در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، ص ۱۶۰.
۲. سند ۹۹۴، همان.
 ۳. همان؛ کارنامه سپاهیان اسلام در هشت سال دفاع مقدس، زمستان ۱۳۷۰، صص ۷، ۸.
 ۴. سندهای ۹۹۴، ۲۱۶۴۵، ۱۷۵، ۳۹۹۰، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس؛ ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۴، ص ۱۸۵.
 ۵. ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲؛ نقشه جغرافیایی، شیت اهواز، ش ۱-NH39-1، مقیاس ۱:۲۵۰۰۰۰.
 ۶. سند ۹۹۴، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس.
 ۷. دشت آزادگان در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، ص ۵۱۱.
 ۸. ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، ص ۱۶۳.
 ۹. همان.
 ۱۰. سند ۲۱۶۴۵، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس.
 ۱۱. همان، صص ۱، ۲؛ سند ۳۴۴، صص ۹، ۱.
 ۱۲. سند ۱۷۵، ص ۴.
 ۱۳. سند ۳۱۴، ص ۷؛ دشت آزادگان در جنگ (اطلس راهنما-۲)، ص ۸۲.
 ۱۴. سند ۳۳۴، صص ۱، ۲، ۳.
 ۱۵. سندهای ۹۹۴، ۲۱۶۴۵، ۳۳۴، ۳۱۴، ۳۹۹۰، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس؛ ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، صص ۱۶۴ تا ۱۶۷؛ دشت آزادگان در جنگ (اطلس راهنما-۲)، صص ۸۷، ۸۸.
 ۱۶. ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، ص ۱۶۵؛ سند ۳۹۹۰.
 ۱۷. سندهای ۹۹۴، ۳۱۴، ۳۲۲، ۳۲۷، ۳۳۴، ۱۶۲۸، ۳۹۹۰، ۱۷۵، ۱۶۶، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس.
 ۱۸. ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۴، ص ۱۸۵؛ سند ۱۵۹.
 ۱۹. سندهای ۳۱۴، ۳۲۲، ۳۹۹۰، ۳۱۹۰، ۳۹۶۱، ۲۱۶۴۵، ۹۹۴، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس؛ دشت آزادگان در جنگ (اطلس راهنما-۲)، ص ۸۸؛ ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، صص ۱۶۷، ۱۶۸؛ مجله پیام انقلاب، ش ۳۴، خرداد ۱۳۶۰، ص ۲۶.
 ۲۰. سندهای ۹۹۴، ۳۹۶۱، ۱۷۵، ۱۵۹، ۳۳۴، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس؛ ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، همان.

نام گذاری عرفی و نه رسمی. این درباره بیشتر عملیات های ابتدایی دوره دفاع مقدس و حتی برخی عملیات های بزرگ صادق است؛ آن چنان که از عملیات انجام شده ۱۳۵۹/۱۲/۲۶ در حومه سوسنگرد در اسناد به عملیات ۲۸ صفر نام برده می شود. اگر چه در برخی کتاب ها به نام امام مهدی یا حضرت مهدی (عج) ذکر شده است و همین گونه است نام بردن از عملیات "شکست حصر آبادان" برای عملیات ثامن الائمه (ع) و عملیات آزادی خرمشهر برای عملیات بیت المقدس.

در هر حال برای عملیات روز ۳۱ اردیبهشت ۱۳۶۰ در شمال و غرب سوسنگرد نه تنها با نام عملیات امام علی (ع) سندی قطعی تاکنون به دست نگارنده نیامده، بلکه از آن حتی در اطلاعیه های نیروهای مسلح و گزارش های رسانه ای آن زمان نام خاصی بیان نشده است. اگر چه در بین رزمندگان و برخی سخنرانی ها و برخی مقالات از این عملیات به اقتضای اجرا در تپه های ... اکبر به "عملیات ... اکبر" یا "حمله ... اکبر" و در بخش غرب سوسنگرد به "عملیات مالکیه" یا "غرب عملیات سوسنگرد" یاد شده است.

۴. در ۳۱ اردیبهشت ۱۳۶۰ در ساعت ۳:۳۰ با مداد تک بسیار مهمی در منطقه عمومی شوش انجام گرفت که آن هم در برخی مکاتبات، عملیات امام علی (ع) نامیده شده است. با مطالعه اسناد موجود به نظر می رسد که عملیات مستقلی بوده و نه تنها بخشی از عملیات در منطقه عمومی سوسنگرد نبوده است، بلکه به یک ارتباط و هماهنگی نیز اشاره نشده است.

۵. این عملیات جلوه ای درخشان و نوین از ترکیب نیروهای مسلح جمهوری اسلامی، اعم از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ارتش جمهوری اسلامی، ستاد جنگ های نامنظم، نیروهای بسیج مردمی تحت پوشش سپاه و کمیته انقلاب اسلامی و جهاد سازندگی بوده است.

یادداشت ها

۱. در این زمینه نگاه کنید به سندهای: ۹۹۴، ۳۹۰۴، ۳۹۹۰، ۵۱۳۸۸، ۱۴۴۵۸۴، ۱۴۴۵۹۷، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ (مرکز اسناد دفاع مقدس سپاه)؛ میر یعقوب حسینی، ارتش جمهوری اسلامی

۲۱. سند ۳۱۴. ۲۲. کارنامه توصیفی عملیات دفاع مقدس، ص ۴۷؛ کارنامه عملیات سپاهیان اسلام در هشت سال دفاع مقدس، ص ۹؛ دشت آزادگان در جنگ (اطلس راهنما - ۲)، ص ۸۲.
۲۳. سندهای ۹۹۴، ۱۷۵، ۳۹۹۰، ۳۳۴، ۳۱۴، ۱۵۹، آرشیو مرکز اسناد دفاع مقدس.
۲۴. ارتش در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، ص ۱۶۲؛ ج ۴، ص ۱۸۵.
۲۵. کارنامه عملیات سپاهیان اسلام در هشت سال دفاع مقدس، ص ۹.
۲۶. کارنامه توصیفی عملیات دفاع مقدس، ص ۴۷.
۲۷. ارتش جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس، ج ۲، ص ۱۶۰.
۲۸. همان، ج ۴، ص ۱۸۵.
۲۹. کارنامه نبردهای زمینی، ص ۷۶.
۳۰. دشت آزادگان در جنگ (اطلس راهنما - ۲)، ص ۸۲.
۳۱. حمید طریفی، دشت آزادگان در هشت سال دفاع مقدس، ص ۵۱۱.
۳۲. سند ۳۳۴، همان، صص ۱، ۲، ۳.
۸. سند ۳۳۴، پیاده نوار، مصاحبه با گروهان سوم محمود عسگری، جمععی تیپ ۵۵ هوابرد (مسئول تخلیه اسرا در محور غرب سوسنگرد) و مصاحبه با داوود غربی زاده پاسدار کمیته مرکزی از تهران، بدون تاریخ، (نوار مصاحبه شماره ۲۹۷۲).
۹. سند ۳۹۴۰، گزارش نوبه ای ۲۴ ساعته، ستاد عملیات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خوزستان، واحد اطلاعات عملیات، شماره ۲۲۴، تاریخ ۱۳۶۰/۲/۲۵.
۱۰. سند ۳۹۹۰، گزارش نوبه ای ۲۴ ساعته، ستاد عملیات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خوزستان، واحد اطلاعات عملیات، شماره ۲۳۱، تاریخ ۱۳۶۰/۳/۱.
۱۱. سند ۵۱۳۸۸، تلفنگرام از فرمانده سپاه اهواز (اطلاعات عملیات) به فرماندهی سپاه مرکز، به شماره ۲۹۲/۰۸، تاریخ ۱۳۶۰/۷/۲۳.
۱۲. سند ۱۴۴۵۸۴، تلفنگرام از فرماندهی سپاه اهواز (اطلاعات عملیات) به فرماندهی سپاه مرکز، شماره ۲۹۵/۰۸، تاریخ ۱۳۶۰/۲/۲۵.
۱۳. سند ۱۴۴۵۹۷، گزارش نوبه ای ۲۴ ساعته، ستاد عملیات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خوزستان، واحد اطلاعات عملیات، بولتن ۲۱۱، تاریخ ۱۳۶۰/۲/۱۲.

منابع و مأخذ

اسناد اختصاصی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ (مرکز اسناد دفاع مقدس سپاه).

۱. سند ۹۹۴، گزارش عملیات امام علی، نوشته فریبا آهنگرزاده، تاریخ ثبت در آرشیو: ۱۳۷۶/۵/۱۳.
۲. سند ۲۱۶۴۵، یادداشت های حسن باقری (شهید)، بخش سوم از دفتر قهوه ای: ۱۳۶۰/۷/۲۸ تا ۱۳۶۰/۷/۳۱.
۳. سند ۱۵۹، پیاده نوار، مصاحبه با سید داداش حسینی، یکی از رزمندگان سپاه پاسداران، شهریور ۱۳۶۰، (نوار مصاحبه شماره ۳۷۶۱).
۴. سند ۳۱۳، پیاده نوار، مصاحبه با امرا... سیوندی، عضو سپاه پاسداران مسجد سلیمان، شهریور ۱۳۶۰، (نوار مصاحبه شماره ۲۷۸۰).
۵. سند ۱۷۵، پیاده نوار، مصاحبه با محمدرضا غلامی، فرمانده عملیات محور مالکیه (غرب سوسنگرد) از ستاد جنگ های نامنظم، ۱۳۶۰/۷/۳۱، (نوار مصاحبه ۳۷۴۷).
۶. سند ۱۶۶، پیاده نوار، مصاحبه با حبیب... ترابی، بسیجی از دامغان، بدون تاریخ، (نوار مصاحبه شماره ۳۷۴۸).
۷. سند ۳۱۴، پیاده نوار، مصاحبه با مسعود صباحی مقدم (صفایی مقدم) فرمانده سپاه سوسنگرد، ۱۳۶۰/۲/۳۱، (نوار مصاحبه شماره ۳۷۴۸).
- منابع کروکی عملیات
۱. سند ۲۱۶۴۵، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ (مرکز اسناد دفاع مقدس سپاه)، یادداشت های محسن باقری (شهید)، بخش سوم از دفتر قهوه ای، کروکی طراحی شده در صفحه ۱۱.
۲. شیت اهواز به شماره NH39-1 با مقیاس ۱:۲۵۰۰۰۰؛ چاپ دوم: ۱۳۵۴، سازمان جغرافیایی کشور.
۳. متن اسنادی که شرح عملیات را گزارش داده اند.